

3. Селюков В. С. Застосування службових собак для розшуку зниклих безвісті дітей. / Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України : зб. тез доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф.(Харків, 11 квіт. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2019. – С. 225-226.

Корольчук Віктор Володимирович,
начальник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Циганов Віктор Васильович,
провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат філософських наук, доцент

АНТРОПОЛОГІЯ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ВІЙСЬКОВИХ

Як відомо, злочинність традиційно існувала у двох формах: корисливій та насильницькій. Разом з тим існує і її різновид, що представляє собою їх своєрідний гібрид – так звана злочинність військовослужбовців. Люди в казармах є концентрованою в просторі на тривалий час людською масою, зібраною і локалізованою механічно, тобто насильно і без урахування їх особистісних особливостей і культурного приладдя.

Коло цих людей замкнене і постійне. Вони одягнені в однаковий одяг-уніформу. Переміщення їхніх тіл у просторі, зміна функцій і навіть поз регламентовані загальним розпорядком, регулярними побудовами та іншими засобами тотального контролю. Ця людська маса ізольована від громадянського суспільства, але всередині неї жоден із індивідів немає можливості усамітнення. Вони змушені разом не тільки працювати, але також і спати, пересуватися територією строем, разом і по команді митися, читати, навчатися, лагодити одяг, одним словом, бути разом.

“Людський концентрат” – середовище високого внутрішнього тиску. Тут міжособистісні відносини відрізняються підвищеною агресивністю та конфліктністю, а насильство стверджується як інститут соціальної комунікації. Це істотно впливає на психіку кожного з учасників комунікації і призводить до трансформації свідомості. У сучасній армії насильство представлено у двох рівнях

однієї системи соціального контролю: 1) «механічний» фактор консолідації (насиленницький призов); 2) «генетичний» сформована в умовах “механічної” консолідації система статусних відносин.

Обидві спрямовані на придушення свободи особистості, тому побутове насильство та агресія актуалізуються як спосіб конкуренції і не стільки за ресурси життєзабезпечення (необхідний мінімум яких тут належить кожному), але за засоби самовиживання на бойових чергуваннях, на прикордонних заставах – там, де перед усіма однаково стоїть проблема виживання. Втім, армія на війні – взагалі тема окремого дослідження. Тим більше, якщо одна й та сама армія в різний час веде зовсім різні за цілями, завданнями, засобами, а також у плані морально-етичних критеріїв, війни.

Предметом нашого дослідження є армійський соціум мирного часу та детермінанти злочинності військовослужбовців, спрямовані не на зовні, а проти своїх товаришів по службі. Цілком ймовірно, що та сама дідівщина полягає в генетичному зв'язку зі статутом.

Офіційна примусова система проходження військової служби, позбавляючи людини волі у всіх її проявах, не передбачає жодних ефективних стимулів до сумлінної служби. Таким чином, статут з військового закону перетворюється на інструмент репресії, що самі командири всіх рівнів і озвучують: “Не хочете жити по-людськи - житимемо за статутом”. Відповідно, передбачається, що “життя за статутом” несумісне з “життям по-людськи”.

“Життя за статутом” у цьому контексті – це репресії від імені закону. Але в рамках статуту та апарату насильства діє також неефективно, тому що у своєму впливі на тіло і душу солдата він формально обмежений рамками закону, в якості якого застосовується. Отже, статут не виконує покладених на нього функцій – управління службовою та соціальною сферою відносин.

Ця логічна незавершеність статутного примусу і поповнюється дідівщиною – системою фізичного і морального насильства, не обмеженою у засобах на особистість, з якого досягаються і виконання екстраординарних завдань, і підтримання рутинного порядку. Тому дідівщина серед строківиків у сучасній армії продовжує залишатися основним чинником соціального управління.

Втім, усі соціуми в силу природної асиметрії їхніх структур потенційно конфліктні. Безконфліктних суспільств немає. Домінантні відносини є і в громадянському суспільстві, і в професійних арміях. Свого роду “дідівщина” існує і у ЗВО, семінаріях, як природне домінування старшого над молодшим, яке у певних умовах легко переходить у неприродне.

Неприродні форми доміантних відносин починаються там, де кінчається свобода особи вибрати середовище своєї присутності. Багато криміногенних ситуацій походять від неправильних дій самих потерпілих, коли вони провокували начальників застосування насильницьких форм впливу, рукоприкладства, знущань. Самі начальники найчастіше спочатку застосовують педагогічно неприйнятні, нетактовні, насильницькі та інші неправомірні дії. Ці події можуть викликати чутливі реакції підлеглих і є приводом до скоєння злочинів.

Насправді це лише один із проявів неформальних соціальних відносин, неформальних ієрархій, що існують від шкіл до місць позбавлення волі. Безперечно, колишні засуджені до позбавлення волі, покликани на дійсну військову службу, приносять до армії порядок «зони».

Найбільш поширені злочинні дії військовослужбовців, пов'язані з порушеннями статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями, засновані на культурі сили та виглядають наступним чином: нанесення побоїв чи інше насильство; примушення до виконання чужої роботи, здирництво грошей, речей, продуктів харчування, обмундирування шляхом насильства або під загрозою застосування насильства;

Жорстоке поводження або систематичне приниження особистої гідності військовослужбовця; катування (систематичне нанесення побоїв чи інші дії, які мають характер катування), тілесні ушкодження, що спричинили заподіяння потерпілому середньої тяжкості або легкої шкоди здоров'ю, тілесні ушкодження, що спричинили заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, самовільне відлучення або самовільне залишення частини на ґрунті нестатутних відносин;

Неформальні взаємини призводять до того, що нерідко ухиляються від військової служби військовослужбовці, які зазнали насильства, знущань з боку товаришів по службі або окремих командирів, з грубим утиском їх прав і людської гідності. У цьому нерідко органи попереднього розслідування і суди не з'ясовують мотиви скоєння злочинів, які з нестатутних відносин чи з насильницьких дій із боку командирів, у результаті військовослужбовця може бути необґрунтовано притягнуто до кримінальної відповідальності. У зв'язку з цим пропонується так званий кримінологічний портрет засудженого військовослужбовця: молодий чоловік 18-21 року, проходить військову службу за призовом, неодруженою, з початковою або основною загальною освітою, рядового складу, який проходить службу у військах Міністерства

оборони, який вчинив злочин у вигляді самовільного залишення частини або місця служби через складні нестатутні відносини з товаришами по службі і командуванням частини, що виражалися в побоях або іншому насильству, примушення до виконання чужої роботи, вимагання грошей, речей, продуктів харчування, обмундирування шляхом насильства або під загрозою застосування насильства, жорстокому поводженні або систематичному приниженні особистої гідності військовослужбовця, катуванні та інших діях, що носять характер катування, що не утримувався в слідчому ізоляторі, проте відчуває на собі вплив військовослужбовців, які мають досвід кримінального життя.

Можна виділити такий основний соціально-організаційний захід запобігання злочинам, скоєних військовослужбовцями, а саме слід поступово зменшувати кількість військовослужбовців, які проходять службу за призовом, про те, щоб кількість військовослужбовців, які проходять службу за контрактом, стало переважним. У перспективі має бути сформована контрактна професійна армія.

Список використаних джерел

1. Банников К.Л. Антропология экстремальных групп. Доминантні відносини серед військовослужбовців строкової служби 2002 року.
2. Curtis, 1975; Barker, 1993; Violence Culture, 1996; Hatty, 2000; Антропология насильства, 2001.

Котляренко Лідія Теодорівна,
професор Національного університету
оборони України імені Івана
Черняхівського, доктор біологічних наук
Жеребко Віктор Степанович,
завідуючий відділом біологічних досліджень
та обліку Закарпатського НДЕКЦ МВС
України

ГЕНОМНА ІНФОРМАЦІЯ (ДНК) ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Станом на початок війни у 2014 році в Міністерстві оборони України та Генеральному штабі Збройних сил України не було ні профільних фахівців-пошуковців, ні спеціалізованого підрозділу, ні експертно-медичної служби, які б сприяли ідентифікації невідомих тіл чи зниклих безвісти військовослужбовців. Тому керівництво Збройних сил України (далі ЗСУ) були змушені звертатися по допомогу до організацій, які мали у цій галузі досвід, зокрема, Делегації Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні. Бюро